

ZADOVOLJAVANJE POTREBA CJELOŽIVOTNOG UČENJA OMLADINE I ODRASLIH¹

Globalne dimenzije problema

Neophodno je da vlade obrate pažnju na potrebe mladih ljudi i odraslih osoba u odnosu na učenje. U proteklim decenijama, znatan broj djece školskog uzrasta je ili bio isključen iz škole ili je dobio obrazovanje lošeg kvaliteta. Oko 75 miliona djece osnovnoškolskog uzrasta koja danas nisu obuhvaćena školovanjem nikada više neće imati pristup školi i malo je vjerovatno da će steći osnovne vještine pismenosti i računanja prije nego što postanu odrasli. U Izvještaju projekta Obrazovanje za sve (EFA)² ukazano je na milione učenika koji su nekoliko godina pohađali osnovnu školu, ili su čak i završili osnovnu školu, ali nisu uspjeli ovladati vještinama čitanja i pisanja. Svi ti pojedinci nisu ostvarili uspjeh u okviru procesa formalnog obrazovanja.

Osim toga, prema dostupnim pokazateljima, svakoj petoj odrasloj osobi u svijetu – a to je oko 776 miliona, od kojih su dvije trećine žene – osporeno je pravo na opismenjavanje. U praksi, to se očituje nesposobnošću da se u svakodnevnom životu nešto pročita ili napiše s razumijevanjem. Osamdeset procenata ovih osoba živi u samo 20 zemalja svijeta, uglavnom u Indiji, Kini, Bangladešu, Pakistanu i Nigeriji. Podaci o stepenu pismenosti u svijetu ukazuju na to da pokazatelji dobijeni konvencionalnim metodama ne odgovaraju pravom stanju i da je potcijenjen obim problema, čak 25-30% (UNESCO 2005).

U nedostatku vještina osnovne pismenosti i računanja, milionima odraslih je danas uskraćen pristup novim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (ICT), zbog čega ne mogu sudjelovati u radnim procesima za koje se zahtijevaju takve vještine. U razvijenim zemljama velik je broj odraslih s niskim stepenom opće pismenosti i matematičkih znanja, odnosno koji nemaju ni minimum stručnosti (OECD 2000; Statistics Canada, 2005). U

¹ Tekst preuzet iz časopisa *International Perspectives in Adult Education*, Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul -Verbandes (DVV international), br. 58, Bonn, 2008.

² 2009 EFA Global Monitoring Report (UNESCO 2008)

Francuskoj, naprimjer, 9% populacije u dobi između 18 i 65 godina – što je više od 3 miliona ljudi – završi školu a da ne ovlada pismošću („*ostane nepismen*“). To znači da nisu ovladali osnovnim vještinama čitanja, pisanja, računanja i drugim fundamentalnim vještinama neophodnim za samostalno djelovanje u jednostavnim svakodnevnim situacijama (Državna agencija za borbu protiv nepismenosti, 2007³). U Holandiji je oko 1,5 milion odraslih svrstano u grupaciju nepismenih u funkcionalnom smislu, od kojih se oko 1 milion služi holandskim jezikom kao maternjim. Osim toga, smatra se da je svaki deseti Holanđanin slabo opismenjen.

Međutim, mnoge osobe s niskom razinom pismenosti su ipak zaposlene. U Francuskoj, naprimjer, više od polovine osoba s niskom razinom pismenosti ima poslove sa punim radnim vremenom (Državna agencija za borbu protiv nepismenosti, 2007.). Većina ovih radnika, muškaraca i žena, se uspješno usavršava a da se ne koristi pisanom riječju.

Tako i širom svijeta postoji ogroman broj ljudi koji nisu dovršili svoje školovanje – uključivši i mlade i odrasle – pred koje se svakodnevno postavljaju brojni izazovi u odnosu na opismenjavanje i ovladavanje tehnikama računanja. To se posebno odnosi na uloge koje imaju kao građani, radnici i roditelji. Imajući u vidu obim ovog problema, neumitno je da vlade tretiraju ove izazove kao prioritete u sklopu obrazovnih programa i prošire mogućnosti za cjeloživotno učenje i obučavanje.

Monitoring ciljeva 3 i 4 u sklopu projekta Obrazovanje za sve

Cilj broj 3: Obezbijediti da potrebe za učenjem svih mladih ljudi i odraslih osoba budu zadovoljene pravednim pristupom odgovarajućim programima učenja i ovladavanja životnim vještinama.

Cilj broj 4: Postizanje 50% poboljšanja u pogledu stepena opismenjavanja odraslih do 2015. g., posebno žena, i ravnopravnog pristupa osnovnom i kontinuiranom obrazovanju za sve odrasle osobe.

Prihvatanjem projekta Obrazovanje za sve (EFA) u Dakaru 2000. g., više od 160 zemalja, zajedno s multilateralnim i bilateralnim agencijama i nevladinim organizacijama, obavezalo se na ispunjavanje dva osnovna cilja postavljena ovim projektom (ciljevi 3 i 4). Ova dva cilja usmjerena su na savladavanje potreba za učenjem mladih i odraslih osoba izvan škola. Ipak, sistematsko praćenje ostvarivanja cilja broj 3 i cilja broj 4 bilo je onemogućeno

³ The National Agency to Fight Illiteracy 2007)

problemima koji se odnose na definiranje i prikupljanje podataka. U pogledu definiranja pojmova „učenje odraslih“ i „životne vještine“ ne postoji konsenzus⁴. Nisu usaglašeni ni stavovi o tome koje aktivnosti učenja treba uključiti na ovom planu. U različitim dijelovima svijeta pojmovi „životne vještine“ i „vještine za održavanje života“⁵ imaju posebna značenja, međutim ta se značenja ne podudaraju s kontekstom koji se podrazumijeva pod ovim pojmovima u različitim zemljama (Maurer 2005). Na skupu u Dakaru iznijeti su stavovi po kojima je koncept sadržan pojmom „vještine za održavanje života“ nešto uži od sadržaja pojma „životne vještine“. U formulaciji obaju ciljeva eksplicitno se ističe značaj „pravednog pristupa“, a ciljem broj 3 se, na određen način, podrazumijeva potreba za univerzalnim pristupom programima učenja i ovladavanja životnim vještinama. Iz razgovora s autorima nacrtu ciljeva projekta EFA proizlazi da se u ovakvim programima nije podrazumijevalo ispunjavanje univerzalnog prava.⁶ Činjenica da definicije ciljeva nisu sasvim jasne i da ih je moguće različito tumačiti jasno ukazuje na problem ometanja u postupku monitoringa.

Pored toga, prilikom postavljanja ovih ciljeva nije određen broj ciljnih grupa za praćenje. Previše uopštene mjere kao što su omjer mladih i odraslih osoba u procesu opismenjavanja daju samo djelimične pokazatelje o tome koliko su vladine i/ili nevladine organizacije široko zahvatale potrebe za opismenjavanjem mladih i odraslih osoba. Kada se radi o obrazovanju odraslih i sticanju životnih vještina, nudi se bezbroj formalnih, informalnih kao i vaninstitucionalnih programa obuke. Većina programa uopšte nije obuhvaćena sredstvima iz budžeta, samo za mali broj programa odvajaju se neznatna sredstva (UNESCO 2005; Hoppers 2007)⁷. U nekim zemljama nude se i programi namijenjeni mladima ili odraslim osobama koji se žele vratiti u školu – to su programi jednakog prava na obrazovanje ili programi druge šanse. U većini slučajeva, ne postoji odgovarajuća koordinacija u odnosu na sve ove potrebe. Isto tako, državni organi ne vrše sistematsku kontrolu stanja.

⁴ „adult learning“ i „life skills“ (Pogledati Merle, 2004; Ellis 2006.; King i Palmer 2007.; Hargreaves i Shaw 2006; Hoffmann i Olson 2006.)

⁵ „life skills“ i „livelihood skills“

⁶ Ova ocjena se zasniva na izmjenama koje su dali Steve Packer i Sheldon Shaeffer, koji su pružili pomoć u oblikovanju teksta nacrtu EFA-e ciljeva.

⁷ Programi su određeni trima pojmovima: formal, informal i non-formal. Radna definicija pojma non-formal u UNESCO-u glasi: „Nezvanično obrazovanje može obuhvatiti obrazovne programe za opismenjavanje odraslih, pružanje osnovnog obrazovanja za djecu koja ne pohađaju školu, za sticanje životnih vještina, radnih vještina i opšte kulture“ (UNESCO 2000.).

Da bi se postigao napredak, neophodno je utvrditi potrebe koje treba obuhvatiti programima obrazovanja odraslih, neophodno je poboljšati protok podataka, a političari se moraju obavezati u pružanju podrške cjeloživotnom učenju. Kao prvi korak u pravcu djelotvornijeg prikupljanja podataka i boljeg monitoringa, potrebno je obraditi slijedeća pitanja na nivou države:

1. **Koncepcije i obaveza na nivou države:** U kojoj mjeri državne agencije imaju pravu predstavu o potrebama učenja djece van škole i odraslih osoba? Koliko državni organi zahvataju u širinu ovih potreba kada formulišu viziju, utvrđuju prioritete, kada planiraju raspodjelu sredstava i omogućuju partnerstvo s nevladnim i međunarodnim organizacijama? Koliko traju pojedini programi za učenje odraslih? Koliko su široko postavljene posebne mogućnosti za cjeloživotno učenje?
2. **Potražnja:** Kolike su stvarne potrebe za definiranjem programa za učenje mladih i odraslih osoba unutar raznolikog sklopa subpopulacije? Do koje su se mjere ove potrebe mijenjale tokom vremena?
3. **Priroda propisa:** Kakvog je karaktera i kako je fokusiran postojeći regulacioni sistem za obrazovanje odraslih? Da li obuhvata: ravnopravnost ili planove za drugu priliku usmjerene k povratku u okvire formalnog obrazovanja; programe za ovladavanje osnovnom pismenošću radi poboljšavanja vještina čitanja, pisanja i razumijevanja matematičkih radnji; programe za opismenjavanje usmjerene na usvajanje pismenosti zajedno sa životnim vještinama ili vještinama za održavanje života; programe za razvoj tehničkog i stručnog usavršavanja (koji se odnose na potrebe tržišta rada); programe za razvoj ruralnih oblasti?
4. **Prioritetne ciljne grupe:** Koje su grupe određene kao ciljne u sklopu postojećih propisa koji se tiču obrazovanja odraslih? Kakav je trend učestvovanja posebnih ciljnih grupa u okviru glavnog (najraširenijeg) programa za obrazovanje odraslih? U kojoj mjeri se postojeći propisi (negativno) odražavaju na prisutne razlike u pogledu uzrasta, spola, stručnosti, zdravstvene situacije, siromaštva, mjesta boravka, etniciteta ili jezika?
5. **Fleksibilnost i prilagodljivost propisa promjenama:** Da li su postavljene visoki standardi programa za obrazovanje odraslih? Ili: da li su eksplicitno osmišljeni kako bi se prilagođavali potrebama učenja različitih grupa odraslih osoba?
6. **Održivost:** Koliko se dugo primjenjuju programi za obrazovanje odraslih? Iz kojih izvora se obezbjeđuju sredstva za realizaciju programa za obrazovanje odraslih? Da li se sredstva obezbjeđuju kontinuirano, može li se predvidjeti trajnost pritanja tih sredstava i da li

su ta sredstva dovoljna? Da li su na nivou vlada ustanovljeni okviri za obuku edukatora za potrebe procesa obrazovanja odraslih?

Početni rezultati monitoringa

Tim eksperata koji su učestvovali u izradi Globalnog izvještaja EFA-e o monitoringu⁸ osmislio je pilot-strategiju za monitoring radi ispitivanja oblasti vaninstitucionalnog obrazovanja odraslih – glavni oblik aktivnosti obrazovanja odraslih (UNESCO 2007, str. 59.-61.) Ovu strategiju čine: (a) kompilacija presjeka kratkih prikaza propisa kojima se regulišu programi za vaninstitucionalno obrazovanje, uz predočavanje stručnog mišljenja i podataka centra za dokumentaciju UNESCO-ovog Instituta za cjeloživotno učenje⁹; (b) analiza podataka dobijenih anketiranjem domaćinstava, a kojom su obuhvaćena neka pitanja o slabom učestvovanju u različitim vidovima vaninstitucionalnog obrazovanja; (c) podaci iz studije o obrazovanju odraslih kojom su obuhvaćeni primjeri uspješno vođenih politika vaninstitucionalnog obrazovanja u nekoliko zemalja – Brazil, Burkina Faso, Namibija, Tajland i Uganda (v. GMR website: Hoppers 2007).

Podaci ukazuju na znatan disparitet u odnosu na primjenu programa nestandardnog/vaninstitucionalnog obrazovanja u ruralnim i urbanim oblastima, u radu s različitim starosnim grupama i grupama različitog socio-ekonomskog statusa (UNESCO 2007, str. 61.).

Analize pokazuju da je prihvaćenost vaninstitucionalnog obrazovanja najčešće veća u zemljama u kojima je zabilježena veća stopa nepismenosti. Naprimjer, vaninstitucionalno obrazovanje je gotovo uobičajeno kao vid obrazovanja za odrasle u Meksiku, Nepal i Senegal. U Tajlandu naglašavaju značaj fleksibilnosti vaninstitucionalizovanog obrazovanja u smislu programskih ciljeva, modaliteta i trajanja. U Bangladešu i Indoneziji se ovaj vid obrazovanja sagledava holistički, uz isticanje fleksibilnosti i programske različitosti kojom se dopunjuje učenje u sistemu formalnog obrazovanja. Problemi pismenosti su u Afganistanu i Egiptu potertani u sklopu konceptualizacije vaninstitucionalnog obrazovanja. Na kraju, u Burkini Faso, Gani, Keniji, Nigeriji, Filipinima, Tanzaniji i Zambiji vaninstitucionalno obrazovanje se shvata kao kompleks aktivnosti učenja koje se odvija izvan sistema formalnog obrazovanja.

⁸ EFA Global Monitoring Report

⁹ UNESCO's Institute for Lifelong Learning

Pogled u budućnost

Došlo je vrijeme kada je potrebno osmisлити globalnu mapu različitih mogućnosti za učenje dostupnih i mladima i odraslim osobama. U sklopu ubrzanog širenja školskih sistema, potreba za kontinuiranim obrazovanjem i obukom u sklopu postojećih sistema formalnog obrazovanja tokom vremena će postati praksa. Prema prvim pokazateljima monitoringa koji je izvršen u odabranim zemljama, informacije o propisima kojima se reguliše obrazovanje odraslih uveliko se razlikuju i nisu ujednačene. Takođe se naglašava da bi, u slučaju da se započne s uspostavljanjem šireg međunarodnog programa obrazovanja odraslih, velik izazov predstavljao eventualni međunarodni angažman na osmišljavanju propisa kojima bi bila regulisana ova oblast i pristup takvom programu. Da bi se razvio i implementirao takav složen program, potrebno je da se čvršće uveže rad međunarodnih organizacija (UNESCO, UNICEF, ILO, OECD i Svjetska banka), nacionalnih i regionalnih stručnjaka i istraživača kako bi se uloženi višegodišnji trud i održao. Potrebno je prikupiti i objediniti te analizirati podatke različitih izvora, uključujući i podatke ministarstava, anketa vršenih u domaćinstvima i izvještaje nevladinih organizacija. Ustupanjem svojih saznanja iz prethodnog perioda i pokazivanjem stalnog interesa za regulisanje oblasti obrazovanja odraslih, projekat¹⁰ *Obrazovanje za sve* (EFA) nameće se kao jedan od subjekata u ovom procesu.

Značajan i potencijalno bogat izvor informacija predstavljat će prilog Šeste međunarodne konferencije o obrazovanju odraslih (CONFINTEA VI)¹¹ koja je planirana za maj 2009. u Belenu, Brazil. Opšti cilj ovog skupa je „*privući pažnju i ukazati na povezanost i doprinos procesa učenja i obrazovanja odraslih održivom razvoju i podstaći razumijevanje sadržaja socijalne, ekonomske, ekološke i kulturološke dimenzije*“.

Ovoj značajnoj međunarodnoj konferenciji visokog nivoa prethodilo je pet pripremnih konferencija i na svakoj su razmatrani politika, strukture i finansiranje procesa učenja i obrazovanja odraslih; kvalitet učenja i obrazovanja odraslih; opismenjavanje i drugi vidovi osposobljavanja i iskorjenjivanje siromaštva. Osim toga, pripremljen je specijalni cirkularni upitnik kojim su od vlada različitih zemalja traženi podaci o širini djelovanja programa obrazovanja odraslih¹² Ovako nastali izvještaji, kao i prateći dokumenti, sasvim sigurno

¹⁰ EFA Global Monitoring Report

¹¹ The Sixth International Conference on Adult Education

¹² Više od 80 izvještaja zemalja dostupno je na websiteu UNESCO-ovog Instituta za cjeloživotno učenje (Institute for Lifelong Learning) :

<http://www.unesco.org/uil/en/nesico/confintea/confinteanatrep.html>

no predstavljaju dopunu postojećim izvorima podataka. Potrebno je odmah poduzeti odgovarajuće aktivnosti kako bi se izvršila analiza ovih dokumenta.

Vlade uključenih zemalja i međunarodna zajednica moraju ispuniti obećanja data u Dakaru: prilagoditi se potrebama svih mladih ljudi i odraslih osoba i osigurati jednaka prava pristupa osnovnom i kontinuiranom obrazovanju kroz različite obrazovne programe. Obrazovne potrebe odraslih – i mladih i starijih – su ogromne. Udovoljavanje ovim potrebama će značajno doprinijeti snaženju socijalnih, ekonomskih i političkih kapaciteta u odnosima među pojedincima, unutar zajednica i društva u cjelini.

Literatura:

1. **Ellis, Simon** (2006). EFA Goal 3: *Some Initial Concepts*. Background paper **prepared for the 2006 GMR**.
2. **Hargreaves, Andy and Paul Shaw** (2006). *Knowledge and Skill Development in Developing and Transitional Economies*. An analysis of World Bank/DHD Knowledge and Skills for the Modern Economy Project.
3. **Hoffmann, Anna Maria and Rick Olson** (2006). *Freedom as Learning: Life Skills Education and Sustainable Human Development in a World with HIV and AIDS*. UNICEF HQ, New York.
4. **Hoppers, Wim** (2007). *Meeting the Learning Needs of all Young People and Adults: An Exploration of Successful Policies and Strategies in Non-formal Education*. Background paper prepared for the 2008 Global Monitoring Report.
5. **Kenya National Bureau of Statistics** (2007). *Kenya National Adult Literacy Survey (KNALS)* Report. Nairobi, National Bureau of Statistics.
6. **King, Kenneth and Robert Palmer** (2008). *Skills for Work, Growth and Poverty Reduction: Challenges and Opportunities in the Global Analysis and Monitoring of Skills in Relation to Dakar Goal 3 and Beyond*. Draft Paper submitted to the UK National Commission for UNESCO's Education Committee (Education for All Working Group) and the British Council.
7. **Maurer Markus** (2005). *An Exploratory Study of Conceptualisations of Literacy, Numeracy and Life Skills based on the 2004 series of National Reports*. Background paper prepared for EFA Global Monitoring Report 2005.
8. **Merle, Vincent** (2004). *Developing an International Survey on Adult Skills and Competencies – Aims and Methodological Issues*. Paper delivered at the „Programme for International Assessment of Adult Competencies (PIAAC)“. Paris: OECD. 26-27 April 2004.
9. **The National Agency to Fight Illiteracy** (2007). *Illiteracy the Statistics*. Analysis by the National Survey to Fight Illiteracy of the IVQ Survey Conducted in 2004-2005 by INSEE. Lyon, France, The National Agency to Fight Illiteracy.
10. **OECD** (2000). *Literacy in the Information Age: Final Report of the International Adult Literacy Survey*. Paris: OECD and Statistics Canada and Paris: OECD.
11. **Statistics Canada/OECD** (2005). *Learning a Living: First Results of the Adult Literacy and Life Skills Survey*. Statistics Canada and Paris.
12. **UNESCO** (2000). *World Education Report*. Paris: UNESCO.
13. **UNESCO** (2005). *Literacy for Life*. Paris: UNESCO.
14. **UNESCO** (2007). *Education for All by 2015: Will We make It?* Oxford: Oxford University Press and Paris: UNESCO
15. **UNESCO** (2008). *Overcoming Inequality: Why Governance Matters*. Oxford: Oxford University Press and Paris: UNESCO.